

איסור חנופה

בראשית ל"ג

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצָנִי:

רש"י שם

אם נא מצאתי חן, ולקחת מנחתי, כי על כן ראיתי פניך – כי כדאי והוגן לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך, והן חשובין עלי כראיית פני המלאך שראיתי שר שלך, ועוד על אשר נתרצית לי למחול על סורחני. ולכך הזכיר לו ראיית המלאך כדי שיתירא הימנו, ויאמר: ראה מלאכים וניצל, איני יכול לו מעתה.

במדבר ל"ה

(לג) וְלֹא-תַחְנִיפוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הִדָּם הוּא יַחְנִיף אֶת-הָאָרֶץ וְלֹא-יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ-בָּהּ כִּי-אִם בְּדָם שָׁפְכוּ:

ספרי במדבר ל"ה:ל"ג

ולא תחניפו הארץ – הרי אזהרה לחניפים.

יראים רמ"ח

לא תחניפו. צוה יוצרנו בפ' ואלה מסעי "לא תחניפו את הארץ." ותניא בסיפרא הרי זו אזהרה לחנפים. והריני מפרש פי' חנופה שהזהירה עליה התורה כל השומע דבר עולה ושאינו הגון או רואה דבר רע ואמר טוב הוא.

מסכת סוטה מ"א

משנה: אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים וכשהגיע {דברים י"ז:ט"ו} "ללא תוכל לתת עליך איש נכרי" זלגו עיניו דמעות, אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה.

מסכת סוטה מ"א:

וכשהגיע ללא תוכל לתת. תנא משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס.

אמר ר' שמעון בן חלפתא מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך.

רש"י שם

נתעוותו הדינין - שהחניפו הדיינין את בעלי הדין. ונתקלקלו המעשים - שהגדולים ראו עוברי עבירה ולא מיחו בידם מפני חנופה. ואין אדם שיכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך - שמתוך שלא מיחו בעוברי עבירה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא כולן עוברין.

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג

זה דבר כת החנפים. ענין הכת הזאת נחלק לתשעה חלקים:

החלק הראשון - החנף אשר הכיר או ראה או ידע כי יש עול בכף חברו וכי החזיק בתרמית או כי יחטא איש בלשון הרע או באונאת דברים, ויחליק לו לשון הרע לאמר: לא פעלת און!

החלק הרביעי - המתחבר לרשע, ולא דיו אשר לא יוכיחו בשבט פיו והרחק ירחיקו אבל כמו חבר יקריבוהו,

החלק התשיעי - המכבד את הרשעים מדרך שלום. אמנם לא ידבר טוב על הרשע, ולא יתנהג בכבודו על דרך אשר יחשבו בני אדם כי יכבדנו מאשר יקר בעיניו נכבד, כי לא יחלוק לו כבוד זולתי כדרך שמכבדים בני האדם את העשירים מדרך סלסול ולתקות תועלת, בעבור כי צלחה דרכם ולא מפני חין ערכם. ואף גם זאת יש חטא ואשמה בדבר הזה, כי אם הותר לכבד העשירים, לא כן הרשעים...אך החלק הזה הותר מדאגה מדבר פן יזיק הרשע ויגרום הפסד בזמן שיד הרשע תקיפה ושעתו חצופה,

מסכת סוטה מא:

דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה שנאמר {ישעיהו ל"ב:ה'} "לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע" מכלל דבעולם הזה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא {בראשית ל"ג:י'} כראות פני אלהים ותרצני. ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חברו והכיר בו שמבקש להורגו, אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך. אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קטיל ליה.

תוספות שם

כל המחניף לחבירו - יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אזל לארעא דישראל לוו בהדיה תרי בני חוזאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי. אמר ליה אין ופרע לו בית השחיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקית ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה.

תורה תמימה בראשית לג:

ומ"ש כל המחניף לרשע סוף נופל בידו, כתבו התוס' דהיינו דוקא שלא במקום סכנה, אבל במקום סכנה שרי. ונראה דלאו דוקא במקום סכנה ממש, דפשיטא הוא, דהא אין לך דבר שעומד בפני הסכנה, אלא ר"ל אפילו במקום חשש נדנוד סכנה וכן במקום הפסד ממון מרובה וכדומה. ומה שהביאו רא"י דבמקום סכנה מותר מנדרים כ"ב ב', צ"ע למה הביאו ממרחק בעוד שבסוגיא כאן מוכח כן, שאמרו מותר להחניף לרשעים ומביא מיעקב שהחניף לעשו שחשש משום סכנה, וצ"ע. -

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן נא

בענין לכבד באיזה כבוד בביהכ"נ לאחד שהוא מעוברי עבירה והרבים צריכים לו לרפואה וכדומה טבת תש"כ. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר שמעון אריה עקשטיין שליט"א.

הנה בדבר רופא יהודי מהמפורסמים שבמדינה שרבים צריכים לו להיות בהתקרבות אתו והוא איש בעל מדות רחמים וצדקה באופן גדול וגם עושה הרבה טובות לעניני הקהלה, אבל הוא נשוי נכרית ומטעם זה אין מכבדין אותו בביהכ"נ בשום כבוד והרופא רואה בזה התרחקות מהקהל ומדוכא מאד מזה ולכן רוצים

כתר"ה וראשי העיר לכבדו לפעמים בפתיחת וסגירת הארון וכדומה. וגם הוסיף כתר"ה להעיר שמצד הקפדתו על אנשי העיר ברור שרק כל זמן שאמו הזקנה שהיא שומרת תורה בחיים עושה מה שעושה לטובת הקהל אף שמקפיד עליהם ואחר חייה יתרחק מן הקהל ויהיה הפסד גדול להקהל בכלל וליחידים בפרט ורוצה כתר"ה לידע דעתי בזה.

- והנה עיקר הנידון בזה הוא משום איסור חניפה שיש במה שיכבדו אותו בדברים שאין מן הראוי לכבד לבעל עבירה כזו, דמצד עצם ענין פתיחת וסגירת הארון להניח לבעל עבירה ליכא שום איסור.
- ...שלכאורה תמוה טובא הא פשיטא דמ"ש מכל האיסורין שמותרין לעבור בשביל פ"נ וכי האיסור להחניף היה שייך להסתפק שיהיה יותר חמור משבת ומאכלות אסורות שהוצרכו התוס' לחדש והוצרכו לראיה.
- ולכן צריך לומר דהוא רק בחנופה לומר על דבר רע ואיסור שעשה שיאות עבד שנמצא כאומר שאין זה דבר איסור, ולומר דין שקר סברי כמהרש"ל ביש"ש ב"ק דף ל"ח שמחוייבין למסור ליהרג ולא לשנות הדין דשינוי הדין ח"ו הוא ככופר בתורת משה מפי ה' אף שהוא רק דין בעניני ממון....

...וא"כ אפשר שכל איסור חנופה הוא רק בכגון זה דהוא כהסכמה על האיסור ועל דין שקר
 ... אבל להחניף בענינים שלא שייכים לומר שהוא מסכים להאיסורים ודברים הרעים שעושה אפשר שליכא איסור כלל כגון לשבחו ביפיו ובחכמתו בעניני העולם ובמדותיו אף אם מגזמים מעט משום שצריכים לו אפשר ליכא איסור כיון שאין זה כאלו שבגמ'. וכן הוא לכבדו בפתיחת וסגירת הארון וכדומה שהוא רק ענין כבוד בעלמא ולא נראה מזה שום הסכם למעשיו הרעים, כי להכל ידוע על מה מכבדים לו שהוא בשביל שרבים צריכים לו ויש לו גם מעלות הרבה במעשיו שבין אדם לחברו שראוי לכבדו בשבילם אך שבדברים שבביהכ"נ הנהיגו שלא לכבד לבעלי עבירה כזו שנשואין לנכריות שהוא כפי הראוי וכשיכבדו לזה יהיה זה לחניפה על שצריכין לו...

קובץ הערות להרב אלישוב על התורה

ונראה דאין כוונת התוס' למקום סכנה ממש אלא דהותר במקום סכנה אפילו רחוקה כהיא דנדריים ואף דלפי כללי התורה לא הוה פיקוח נפש מ"מ הותר בחנופה וטעמא דמילתא דכל עיקר דין איסור חנופה הוא במהותו כשבא להחניף לו סתם אבל כשרוצה לסלק ממנו היזק והפסד אין זה חנופה דהרי רוצה בזה שלא יפסיד לו והיינו שבמקום הפסד לא הוה חנופה כלל ומקור לזה נראה מדברי היראים ובאופן אחר י"ל דהנה מבואר בגמרא "שכל המחניף לחבירו בסוף נופל בידו" ובנראה שדבר זה אינו סגולה אלא טבע שחקק הקב"ה בבריאה ונמצא שאין תועלת בחנופה זו שהרי לבסוף יפול בידו ושוב יהיה אסור להחניף דאין בזה הצלה לפיקוח נפש ולכן הוכיחו התוס' שבכהאי גוונא אין איסור חנופה דהתורה התירה במקום סכנה להחניף ואם אין זו חנופה שוב אין חשש שיפול לידו ושוב הוי

ספר אורחות צדיקים שער החניפות

ויחניף אדם לאשתו משום שלום בית, לבעל חובו - שלא ילחצנו, לרבו - שילמדנו תורה. ומצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחביריו, כדי שילמדו ושישמעו לדבריו לקבל תוכחתו לקיים המצוות. וכן כל אדם שהוא סבור שימשכנו אליו שישמע לו לקיים המצוות, ואם יבוא עליו בכעס לא ישמע לו, אלא בחניפות יקבל תוכחתו, מצוה גדולה להחניף לו כדי להוציא יקר מזולל. כי יש אדם שאינו מקבל תוכחה בגערה אלא בנחת - שנאמר (קהלת ט יז): "דברי חכמים בנחת נשמעים".